

คู่มือการทำทะเบียนพรรณไม้

(ฉบับปรับปรุงใหม่/12/10/2549)

เรียบเรียงโดย อารยา โชไชย

หน่วยปฏิบัติการพฤกษศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ อพ. สธ.

ข้อกำหนดในการทำทะเบียนพรรณไม้

เพื่อความสะดวกในการจัดทำฐานข้อมูลพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.) จึงได้มีการวางข้อกำหนดในการทำทะเบียนพรรณไม้ให้มีรูปแบบเหมือนกันดังต่อไปนี้

1. จะต้องบันทึกข้อมูลส่งมาในรูปแบบ **file** ของโปรแกรม **Microsoft office excel** เท่านั้น
2. จะต้องบันทึกให้เป็นรูปแบบเดียวกันกับตัวอย่างข้างล่างนี้เท่านั้น (ทั้ง 7 หัวข้อจะต้องใช้ชื่อหัวข้อเดียวกันกับรูปแบบและต้องเรียงในลำดับเดียวกันกับรูปแบบ)
3. จะต้องทำการบันทึกข้อมูลมาให้ครบทุกหัวข้อ
4. หากมิได้ทำการบันทึกข้อมูลมาตามนี้ จะทำการส่งทะเบียนกลับเพื่อแก้ไขให้ตรงกับข้อกำหนดดังกล่าว ก่อนที่จะส่งกลับมาตรวจสอบอีกครั้ง

รูปแบบทะเบียนพรรณไม้

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะนิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ

วิธีการบันทึกข้อมูลลงในทะเบียนพรรณไม้

1. รหัสพรรณไม้

ข้อมูลในช่องข้อมูลแรกของทะเบียนพรรณไม้จะเป็นรหัสพรรณไม้ของพืชชนิดนั้น ดังตัวอย่างข้างล่าง

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001						
7-10303-002-002/3						

ตัวอย่างรหัสพรรณไม้ที่บันทึกอย่างสมบูรณ์ เช่น 7-10303-002-001

7 คือ รหัสกิจกรรมสร้างจิตสำนึกฯ

10303 คือ รหัสไปรษณีย์ประจำท้องถิ่นของโรงเรียน

002 คือ รหัสสมาชิกสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนของแต่ละท้องถิ่นที่โดยแบ่งตามรหัสไปรษณีย์

001 คือ รหัสหมายเลขประจำพืชแต่ละชนิด

ในกรณีที่พืชชนิดนั้นๆมีจำนวนมากกว่า 1 ให้เขียนเป็น รหัสพรรณไม้/จำนวนต้น

เช่น 7-10303-002-002/3 หมายถึง พืชชนิดนี้มีรหัสพรรณไม้คือ 7-10303-002-002 และมีจำนวน 3 ต้น

2. ชื่อพื้นเมือง

ข้อมูลในส่วนถัดมานี้จะเป็นชื่อพื้นเมือง ซึ่งเป็นชื่อที่เรียกพืชนั้นๆ ในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจทำการบันทึกมาเพียงชื่อเดียว หรืออาจบันทึกมาหลายชื่อ แต่ชื่อแรกควรจะเป็นชื่อที่นิยมเรียกทั่วไปในท้องถิ่นของโรงเรียนนั้นๆ ดังตัวอย่าง

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	กุน ราชพฤกษ์ ลมแล้ง					
7-10303-002-002/3	มะพร้าว					

3. ชื่อวิทยาศาสตร์

สำหรับข้อมูลชื่อวิทยาศาสตร์ นี้จะเป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชนั้นๆ หรือเป็นชื่อพฤกษศาสตร์นั่นเอง การบันทึกในทะเบียนพรรณไม้นั้นจะต้องบันทึกชื่อวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ชื่อสกุล (Genus) คำคุณศัพท์ระบุชนิด (Specific epithet) และ ชื่อผู้ตั้งชื่อพืช (Author name)

ดังตัวอย่างข้างล่าง

ชื่อสกุล	คำคุณศัพท์ระบุชนิด	ชื่อผู้ตั้งชื่อพืช
<i>Cassia</i>	<i>fistula</i>	L.

หลักการเขียนชื่อวิทยาศาสตร์ มีดังต่อไปนี้

ชื่อสกุล (Genus) จะต้องพิมพ์เป็นตัวเอน หรือขีดเส้นใต้ และเฉพาะ ตัวอักษรตัวแรกของชื่อสกุลจะต้องพิมพ์เป็นตัวใหญ่เสมอ

คำคุณศัพท์ระบุชนิด (Specific epithet) จะต้องพิมพ์เป็นตัวเอน หรือขีดเส้นใต้ และต้องพิมพ์เป็นตัวเล็กทั้งหมด

การพิมพ์ชื่อสกุล และคำคุณศัพท์ระบุชนิด เป็นตัวเอน หรือขีดเส้นใต้นั้นต้องแยกจากกัน

เช่น *Cassia fistula* L. หรือ Cassia fistula L. ถูก

Cassiafistula L. หรือ Cassia fistula L. ผิด

ชื่อผู้ตั้ง หรือผู้แต่งชื่อพืช (Author name) จะต้องพิมพ์เป็นตัวตรง และเฉพาะตัวอักษรตัวแรกของชื่อผู้ตั้ง แต่ละชื่อจะต้องพิมพ์เป็นตัวใหญ่เสมอ ยกเว้นคำย่อของชื่อบางชื่อเท่านั้น เช่น L.f. นอกจากนี้ถ้ามีชื่อผู้ตั้งชื่อมากกว่าหนึ่งคน หรือมีชื่ออยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ เวลาเขียนชื่อให้ลอกมาทั้งหมดให้เหมือนตามหนังสืออ้างอิง โดยไม่ตัดส่วนหนึ่งส่วนใดออก หรือย่อคำบางคำ

ในกรณีชื่อวิทยาศาสตร์นั้นมี variety, subspecies และ cultivar ให้เขียนดังต่อไปนี้

- variety ให้เขียนต่อท้ายชื่อผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ ด้วยคำย่อว่า var. แล้วตามด้วยชื่อของ variety ที่พิมพ์เป็นตัวเอน หรือขีดเส้นใต้ และต้องพิมพ์เป็นตัวเล็กทั้งหมด

เช่น *Cocos nucifera* L. var. *nucifera* เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของมะพร้าว และบอกด้วยว่าเป็น variety *nucifera* ซึ่งในระดับโรงเรียนนี้อาจไม่ต้องระบุจนถึงระดับ variety นอกจากนี้โรงเรียนนั้นมีพืชชนิดเดียวกันแต่ต่าง variety และทราบชื่อ variety นั้นๆแน่นอนแล้ว

นอกจากนี้ในบางครั้งชื่อของ variety อาจมีชื่อผู้ตั้งชื่อด้วย ให้เขียนต่อท้ายชื่อของ variety นั้นๆ เช่น *Cocos nucifera* L. var. *spicata*

K.C.Jacob เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของมะพร้าว ซึ่งมีชื่อเดียวกันกับมะพร้าวแต่ต่าง variety กัน

- subspecies ให้เขียนต่อท้ายชื่อผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ ด้วยคำย่อว่า subsp. หรือ ssp. แล้วตามด้วยชื่อของ subspecies ที่พิมพ์เป็นตัวเอน หรือขีดเส้นใต้ และต้องพิมพ์เป็นตัวเล็กทั้งหมด

เช่น *Melastoma malabathricum* L. subsp. *malabathricum* เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของโคลงเคลง ซึ่งบอกถึงระดับใน subspecies ด้วย

- **cultivar** ให้เขียนต่อท้ายชื่อผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ ด้วยคำย่อว่า **cv.** แล้วตามด้วยชื่อของ **cultivar** พิมพ์เป็นตัวตรง และเฉพาะตัวอักษรตัวแรกของ **cultivar** จะต้องพิมพ์เป็นตัวใหญ่เสมอ

เช่น *Graptophyllum pictum* (L.) Griff. cv. Tricolor ชื่อวิทยาศาสตร์ของใบเงิน

Graptophyllum pictum (L.) Griff. cv. Golden ชื่อวิทยาศาสตร์ของใบทอง

Graptophyllum pictum (L.) Griff. cv. Purple Leaf ชื่อวิทยาศาสตร์ของใบนาก

สังเกตได้ว่าชื่อวิทยาศาสตร์ของใบเงิน ใบทอง และใบนากจะเหมือนกันคือเป็นพืชชนิดเดียวกัน แต่จะต่างกันตรงที่ **cultivar**

อีกวิธีหนึ่งในการเขียน **cultivar** จะไม่ใช่คำว่า **cv.** แต่จะเขียนชื่อ **cultivar** ในระหว่างเครื่องหมาย ‘...’ ดังนี้

เช่น *Graptophyllum pictum* (L.) Griff. ‘Tricolor’

กรณีที่มีชื่อผู้ตั้งชื่อ **variety, subspecies** และ **cultivar** ต่อท้ายก็เขียนตามหลักการเดียวกับการเขียนชื่อผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์

เช่น

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	คุณ ราชพฤกษ์ ลมแล้ง	<i>Cassia fistula</i> L.				
7-10303-002-002/3	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.				

4. ชื่อวงศ์

ชื่อวงศ์คือ ชื่อของหน่วยการจำแนกที่อยู่เหนือไปจาก ชื่อของสกุล หนึ่งลำดับ และส่วนใหญ่จะเป็นชื่อของสกุลต้นแบบที่ลงท้ายด้วยคำว่า –ACEAE

เช่น วงศ์ **Dipterocarpaceae** มาจากชื่อสกุลต้นแบบ คือ สกุล **Dipterocarpus** + –ACEAE

มีข้อยกเว้นในบางวงศ์จะมีชื่ออีกชื่อที่ไม่ได้มาจากชื่อของสกุลต้นแบบ และไม่ได้ลงท้ายด้วยคำว่า –ACEAE ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อเดิม		ชื่อใหม่
CRUCIFERAE	=	BRASSICACEAE
UMBELLIFERAE	=	APIACEAE
COMPOSITAE	=	ASTERACEAE
PALMAE	=	ARECACEAE
GRAMINEAE	=	POACEAE
GUTTIFERAE	=	CLUSIACEAE
LABIATAE	=	LAMIACEAE
LEGUMINOSAE	=	FABACEAE

อย่างไรก็ตาม สามารถเลือกใช้ชื่อวงศ์นั้นๆ ได้ทั้งชื่อเดิม หรือชื่อใหม่ แต่ควรคำนึงว่าจะต้องใช้ชื่อเดียวกันไปตลอดทั้งเอกสาร ไม่ใช่ปะปนกันระหว่างชื่อเดิมและชื่อใหม่

สำหรับการเขียนชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE หรือ FABACEAE เนื่องจากพืชในวงศ์ตัวนี้มีความแตกต่างกันมากจนสามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม คือ

- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกราชพฤกษ์หรือดอกจีเหล็ก
- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกกระถินหรือจามจุรี
- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกถั่ว ดอกแค

นักพฤกษศาสตร์บางท่านจะจำแนกพืชใน 3 กลุ่มนี้ออกเป็น 3 อนุวงศ์ย่อยใน 1 วงศ์ ในขณะที่นักพฤกษศาสตร์บางท่านจำแนกพืชทั้ง 3 กลุ่มนี้เป็น 3 วงศ์แทน ดังนั้นจึงสามารถเขียนชื่อวงศ์นี้ได้ 2 แบบ

1) เขียนชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE แล้วตามด้วยชื่ออนุวงศ์ย่อย 3 อนุวงศ์ ดังตัวอย่างข้างล่าง

ชื่อวงศ์	+	ชื่ออนุวงศ์	
LEGUMINOSAE	+	CAESALPINIOIDEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกราชพฤกษ์หรือดอกจีเหล็ก
LEGUMINOSAE	+	MIMOSOIDEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกกระถินหรือจามจุรี
LEGUMINOSAE	+	PAPILIONOIDEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกถั่ว ดอกแค

2) เขียนแยกออกเป็น 3 วงศ์

ชื่อวงศ์	
CAESALPINIACEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกราชพฤกษ์หรือดอกจีเหล็ก
MIMOSACEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกกระถินหรือจามจุรี
PAPILIONACEAE	- กลุ่มพืชที่ดอกมีลักษณะคล้ายดอกถั่ว ดอกแค

แม้ว่าจะสามารถเลือกใช้ได้ทั้ง 2 แบบ แต่ควรคำนึงว่าต้องใช้ชื่อเดียวกันไปตลอดทั้งเอกสาร ไม่ใช้ปะปนกัน

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	คูน ราชพฤกษ์ ลมแล้ง	<i>Cassia fistula</i> L.	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE			
7-10303-002-002/3	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	PALMAE			

5. ลักษณะวิสัย

เป็นลักษณะที่สังเกตได้จากพืชนั้นๆ ว่าเป็น ไม้ต้น ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย ไม้รอเลื้อย ไม้ล้มลุก ฯลฯ ถ้าเป็นพืชวงศ์หูก้า เช่น ข้าว ข้าวโพด จะมีลักษณะวิสัยเป็น หญ้า ยกเว้นพวกไม้ไผ่ จะมีลักษณะวิสัยเป็น ไม้ไผ่ นอกจากนี้พวกวงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว หมาก หวาย จะมีลักษณะวิสัยเป็น ปาล์ม และพืชพวกเฟิร์น จะมีลักษณะวิสัยเป็นเฟิร์น

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	คูน ราชพฤกษ์ ลมแล้ง	<i>Cassia fistula</i> L.	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	ไม้ต้น		
7-10303-002-002/3	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	PALMAE	ปาล์ม		

6. ลักษณะเด่นของพืช

คือลักษณะเด่นของพืชนั้นๆ ที่จะช่วยบอกว่าพืชนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากพืชอื่นอย่างไร และทำให้ทราบว่าพืชนั้นเป็นพืชชนิดใด เช่น สีของดอกและผล สีน้ำยาง ซึ่งการบันทึกลักษณะเด่นของพืชมาด้วยนั้น จะช่วยในการระบุชนิดของพืช โดยเฉพาะพืชที่เป็นชนิดต่างกันแต่มีชื่อเหมือนกัน

อนึ่งควรระวังการสับสนระหว่างลักษณะเด่นกับประโยชน์ของพืช เช่น ใช้เป็นไม้ประดับ ใช้เป็น ไม้คลุมดิน ใช้รักษาโรค ฯลฯ ข้อความเหล่านี้ไม่ใช่ลักษณะเด่นของพืช แต่เป็นประโยชน์ของพืชนั้นๆ

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	กุน ราชพฤกษ์ ลมแล้ง	<i>Cassia fistula</i> L.	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	ไม้ต้น	ใบประกอบแบบขนนก ดอกช่อสีเหลือง ฝักกลมยาว	
7-10303-002-002/3	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	PALMAE	ปาล์ม	ผลกลมขนาดใหญ่สีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล	

7. บริเวณที่พบ

การบันทึกบริเวณที่พบพืชนั้นๆว่าอยู่ที่บริเวณใดบ้างจะเป็นประโยชน์ในการทำแผนผังพรรณไม้ในบริเวณโรงเรียน

รหัสพรรณไม้	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ลักษณะวิสัย	ลักษณะเด่นของพืช	บริเวณที่พบ
7-10303-002-001	คุณ ราชพฤกษ์ ลมแล้ง	<i>Cassia fistula</i> L.	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	ไม้ต้น	ใบประกอบแบบขนนก ดอกช่อสีเหลือง ฝัก กลมยาว	หน้าอาคารหอประชุม
7-10303-002-002/3	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	PALMAE	ปาล์ม	ผลกลมขนาดใหญ่สีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล	หน้าประตูโรงเรียน หน้า อาคารเรียน 1 และ 2

เอกสารอ้างอิง

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ. ทะเบียนพรรณไม้. เอกสารงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ก7-005. กรุงเทพฯ. 6 น.

เต็ม สมิตินันท์. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้, กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 810 น.

เอี่ยมพร วิสมหมาย และคณะ. 2541. พฤกษาพัน. เอช เอน กรู๊ป. กรุงเทพฯ. 631 น.